

ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ І ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 81'367.625(161.2=111):81-115

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-3/20>**Іваницька Н. Б.**

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ПАРАДИГМА ДІЄСЛІВНОЇ МІКРОКАТЕГОРІЇ «ФІЗИЧНЕ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТА» В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

У статті подано результати зіставного аналізу дієслівних систем української та англійської мов. Процедура зіставлення здійснювалася на принципах білатерального (двобічного) підходу до міжмовного зіставлення, за якого основою зіставлення (*tertium comparationis*) виступає позамовне явище, у проєкції на яке досліджують власне мовні особливості вербалізації онтологічних сутностей. Мікрокатегорія «фізичне пошкодження об'єкта» в роботі набула статусу основи зіставлення, що дало змогу виявити спільне та відмінне у дієслівній реалізації означеного позамовного простору. Вимірними ознаками цієї мікрокатегорії стали визнані в мовознавстві критерії виділення дієслів дії (волютивність, контрольованість дії та її аспектуально-темпоральна окресленість, локалізованість у часі, фазова дискретність та кратність, спрямованість дії на об'єктну субстанцію). Крім того, виокремлення мікрокатегорії «фізичне пошкодження об'єкта» спиралося на поняття руйнування, деструкції, що є результатом мисленнєвого узагальнення сутнісних ознак типового фрагмента руйнівної дії на предмет позамовної дійсності. Специфіку таких дієслів визначає їхня каузація на об'єкт, через який останній якісно змінюється, зазнаючи повної руйнації або часткового ушкодження цілісності. У процесі зіставлення відібраних із тлумачних словників дієслівних номінацій досліджуваної мікрокатегорії було встановлено, що в обох мовах лексико-семантичні поля цієї мікрокатегорії сформовані як подібними за семантичним наповненням, так і відмінними щодо інкорпорації диференційних ознак однослівними дієслівними найменуваннями. Визначальною ізоморфною ознакою українського лексико-семантичного поля стала наповненість останнього дієсловом на позначення конкретизованого руйнівного впливу на об'єкт, які корелюють із англійськими дієсловами широкої семантики, що засвідчує явище генералізації семантичного мапування онтологічної ситуації фізичного пошкодження в системі дієслів англійської мови. Периферійні частини лексико-семантичних полів обох мов сформовані неоднослівними дієслівними номінаціями, до складу яких входить синсемантичне дієслово із обов'язково залежним прислівним поширювачем. Загалом процесуальна мікрокатегорія «фізичне пошкодження об'єкта» виявила високу здатність до мовної реалізації однослівними дієслівними номінаціями в обох мовах.

Ключові слова: дієслово, мікрокатегорія «фізичне пошкодження об'єкта», лексико-семантичне поле, диференційна ознака, генералізація.

Постановка проблеми. Дієслівні системи належать до найбільш досліджених мовних реальностей, залишаючись водночас відкритими для наукових дискусій. Особливо актуальною ця теза постає за міжмовного дослідження семантики і граматики дієслова як універсального мовного знака, здатного поєднувати різнорівневі категорійні виміри. Контрастивний статус дієслівних систем як множинностей, утворених дієсловами тієї чи іншої мови, загалом не викликає заперечення насамперед

через об'єктивні чинники. Частини мови – це не зовнішня стосовно структури мови класифікація, не наукова фікція, а жива й об'єктивна реальність, закладена власне мовною системою [1]. Однак універсальність частиномовного статусу дієслова в лінгвістичних системах світу не розв'язує низки суперечливих питань стосовно його лінгвальної природи, особливо в аспекті поєднання традиційних і нових підходів до аналізу міжрівневих зв'язків і відношень мовних явищ.

Сьогодні актуальним є системне контрастивне дослідження парадигматичного представлення дієслівної лексики, яке б дало змогу прослідкувати основні спільні та специфічні тенденції української та англійської мов щодо відтворення в дієслівній семантиці різних онтологічно релевантних параметрів процесуальності як провідної універсальної категорії дієслова. Перспективність міжмовного опису дієслівної лексико-семантичної парадигматики української та англійської мов визначають кілька факторів. Зафіксовані під час системного зіставлення відмінності організації дієслівних лексико-семантичних парадигм можуть виявити своєрідність дискретизації денотативного процесуального простору, зумовлену неоднаковим способом його пізнання носіями кожної із мов, що своєю чергою є підґрунтям для подальших узагальнень у лексичній типології та лінгвокультурології. Крім того, помічений під час зіставлення аломорфізм у лексико-семантичній парадигматиці більш рельєфно відбиває внутрішньомовні особливості складної системно-структурної організації дієслівних одиниць й ідіоетнічні тенденції функціонування дієслівних систем [5; 6; 11; 12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дієслівна проблематика є активною щодо наукового пізнання [2; 4; 7; 10; 1; 13; 16]. Лінгвальна інтерпретація лексико-семантичних, граматичних і синтаксичних парадигм дієслів знайшла широке відображення у внутрішньосистемних описах (В. Арнольд, В. М. Русанівський, Ю. О. Жлуктенко, Л. М. Васильєв, І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова, Г. Г. Почепцов, О. І. Смирницький, Т. Є. Масицька, Ф. С. Бацевич, М. І. Калько, О. І. Леута, Н. М. Мединська, С. М. Сухорольська, О. С. Ванівська, В. Levin, Ch. Fries, R. Quirk, T. Rapoport, A. McMillion, G. Leech, F. Palmer). Міжмовну дієслівну бібліографію презентують праці, в яких дієслово розглядають з позицій його валентних особливостей, лексичної семантики та синтактики (І. Г. Альошина, Й. Ф. Андерш, В. В. Ганечко, А. Р. Кероп'ян, М. В. Мирончук, А. П. Муховецький, О. Б. Олійник, О. Л. Орендарчук). Дієслівні системи досліджували також і в площині типології (Ш. Р. Басиров, В. Д. Каліущенко, В. П. Недялков, А. Б. Летучий, В. О. Плунгян, А. Carnie, Н. Harley, L. Talmy, E. Viberg). Пропонована розвідка продовжує публікації автора, які стосуються парадигматичних параметрів дієслівних систем української та англійської мов [2; 3; 14].

Зіставний характер нашого дослідження також ґрунтується на твердженні про те, що контрастивна лінгвістична модель не залежить від закритості / відкритості списку мов і диференційних ознак, урахування яких є необхідним для типології, з одного боку, та генетичної ознаки, важливої для порівняльно-історичного мовознавства, з іншого (Б. М. Ажнюк, Й. Ф. Андерш, В. Г. Гак, С. П. Денисова, Ю. О. Жлуктенко, В. І. Кононенко, А. В. Корольова, М. П. Кочерган, В. І. Кушнерик, В. М. Манакін, В. П. Пономаренко, О. І. Стеріополо, Й. А. Стернін, О. О. Тараненко, О. В. Тищенко, С. О. Швачко, І. К. Юсупов, В. М. Ярцева, W. Croft, C. Lehmann, W. Nemsler, J. Newman, G. Nickel, A. Wierzbicka). Праці зіставного характеру є вагомим поступом у глибшому пізнанні універсальних та ідіоетнічних рис конкретної мови на тлі визначення загальних закономірностей концептуалізації, категоризації та вербалізації навколишнього світу [5; 9; 14; 16].

Постановка завдання. У нашому білатеральному міжмовному дослідженні ми ставимо за мету виявити контрастивні характеристики дієслів та дієслівних словосполучень із семантикою «фізичне пошкодження об'єкта», які будуть простежені в проекції на основу зіставлення (*tertium comparationis*) – позамовну онтологічну мікрокатегорію «фізичне пошкодження об'єкта».

Виклад основного матеріалу дослідження. Для формування бази емпіричного матеріалу нами було здійснено смислову ідентифікацію дієслівних одиниць, яка ґрунтувалася на наявності в семантичній структурі дієслова двох онтологічних сутностей: «дія» і «пошкодження». Іменник **дія** вживають паралельно зі словом **діяльність**: укр. *діяльність* – застосування своєї праці, своїх зусиль до чого-небудь, у якійсь галузі [8, Т. 1, с. 426]; *дія* – робота, діяльність, здійснення чого-небудь [8, Т. 2, с. 311]; англ. *action* – something that someone does [18, p. 13].

Зауважимо, що загалом виокремлення субкатегорії «процесуальність – дія» узагальненої дієслівної категорії «процесуальність» сьогодні не викликає суперечностей [2, с. 137]. Її виділення спирається передусім на визнання «активного начала», закладеного в семантиці дієслова. Із останнім пов'язують волонтивість, контрольованість дії та її аспектуально-темпоральну окресленість (локалізованість у часі, фазову дискретність та кратність). До характерних ознак дії відносять також її спрямованість на об'єктну субстанцію, осмислену в межах категорії каузативності (Ю. Д. Апресян, Н. Д. Арутюнова, В. В. Богданов,

Г. О. Золотова, С. Д. Кацнельсон, В. П. Недеяков, Г. Г. Сильницький, J. Aissen, R. M. W. Dixon, P. Griffiths, Ch. Kreidler, B. Levin, P. Locke, F. Scholz та інші). Подальша категоризація виокремленої субкатегорії відбувається на основі диференційних ознак, які водночас стають інтегральними для певних мікрокатегорій на кшталт «мовленнєва діяльність», «звучання», «створення об'єкта» тощо.

Поняття «пошкодження» асоціюють із заміною того, що було, на інше (неприємне, непривабливе, аморальне). Виокремлення мікрокатегорії «фізичне пошкодження об'єкта» спирається на поняття руйнування, деструкції, що є «результатом мисленнєвого узагальнення сутнісних ознак типового фрагмента руйнівної дії на предмет позамовної дійсності» [2]. Специфіку таких дієслів визначає їхня каузація на об'єкт, через який останній якісно змінюється, зазнаючи повної руйнації або часткового ушкодження цілісності.

Відповідно, мікрокатегорія «фізичне пошкодження об'єкта» містить названі вище категорійні виміри і набуває статусу основи зіставлення (*tertium comparationis*) у проєкції, на яку видається можливим встановити обсяг лексико-семантичного поля виражальних засобів цієї мікрокатегорії в зіставлених українській та англійській мовах.

Онтологія дієслівних найменувань мікрокатегорії «фізичне пошкодження об'єкта» може бути зведена до узагальненої визначеності: «щось було (не було) позитивним, нормальним (хорошим) → щось змінилося → щось стало (зробилося) гіршим (небажаним, негативним), зовсім поганим». Ця ознака притаманна усім дієсловам обох мов, хоча кожна з них по-своєму (узагальнено чи більшою мірою конкретно) відтворює її дієсловами в їх лексичному значенні. Наприклад, укр. *псувати* – англ. *to spoil* і укр. *псувати* – англ. *to damage* (псувати щось фізично чи морально), укр. *розбещувати (молодь)* – англ. *to corrupt (to encourage) (the youth)*; укр. *калічити* – англ. *to cripple (to lame, to maim, to mangle)*.

Центральні частини як українського, так і англійського поля виражальних засобів формують генералізовані одиниці, які вказують на тотальне знищення об'єкта (пор.: укр. *знищувати, нищити, руйнувати*; англ. *to destroy, to ruin*), або ж називають часткову руйнацію (пор.: укр. *пошкоджувати, псувати*; англ. *to damage, to spoil*).

Лексико-семантичне поле номінацій мікрокатегорії «фізичне руйнування об'єкта» наповнюють одиниці, у семантиці яких простежено

ознаку «зміна-пошкодження». Такими одиницями виступають: укр. *жувати (пожувати), нищити (знищити), шкочити (пошкодити), переводити (перевести (харчі), нівечити (понівечити), калічити (скалічити, покалічити), партачити (спартачити, перепартачити), розбещувати (розбещити), тринькати (розтринькати), марнувати (змарнувати), марнотратити, гайнувати (згайнувати), засмічувати (засмітити), забруднювати(ся), бруднити (забруднити(ся), заболочувати, задрипувати(ся) (задрипати(ся), забрьохкувати(ся) (забрьохкати(ся) та інші; англ. *to spoil, to damage, to ruin, to destroy, to squander, to deprave, to corrupt, to debauch, to prevent, to deteriorate, to mar, to contaminate, to cripple, to lame, to maim, to mangle, to mutilate, to disable, to waste, to dissipate, to squander, to lavish, to dally (away), to disfigure, to deface, to distort, to deform, to mutilate, to loaf, to annihilate, to extinguish, to abolish, to demolish, to soil, to dirty, to pollute, to litter, etc.* У це лексичне поле включено можливі (зафіксовані в словниках), хоча рідко вживані в мовленні, описові конструкції та фразеологізми: укр. *виводити з ладу, перетворюватися на гірше, завдавати шкоди, пускати за вітром, ставати (стати) на заваді, завдавати шкоди*; англ. *to put out of action, to go to ruin, to upset someone's apple, to make dirty, to lead a loose life, to waste (to kill) time, to cart, to get out of order, to off, to go bad, to become tainted*.*

Визначаючи дієслова української та англійської мов, що експлікують зазначену мікрокатегорію, ми насамперед відбирали дієслова у їхньому прямому значенні. У семантико-синтаксичній структурі речення такі дієслова виконують функцію предикатної синтаксеми – предиката дії, що «позначає діяльність, яка породжується діячем і ним активно й безпосередньо стимулюється», – пише І. Р. Вихованець [1, с. 250]. Така умова уможливила більш-менш однозначно визначити й обмежити склад дієслів, відмежувавшись на першому етапі аналізу від надзвичайно великої кількості дієслів із переносним значенням.

Зміну зовнішніх (частіше) чи внутрішніх (рідше) властивостей об'єктів у результаті впливу на них фізичних дій осіб виражають українські префіксальні дієслова (з префіксом за-): *забруднювати(ся), забрудняти(ся), закупорювати(ся) (закупорити(ся)), засмічувати(ся) (засмітити), заболочувати, захаращувати(ся) (захарастити), задрипувати(ся), задрипати(ся), забрьохкувати, затьопувати(ся) (затьопати(ся))*.

Принагідно зауважимо, що дієслово *забруднювати(ся)* (*забруднити(ся)*) є словом широкої семантики: дія, виражена цим дієсловом, охоплює досить широке коло об'єктів. Дієслово *забруднювати (забруднити)* з експлікованим обов'язковим об'єктом (релятивної семантики) має значення «робити когось, що-небудь брудним» (*забруднювати папір, костюм, ліс і так далі*) або «розчиняти, розпилювати (у воді, повітрі) речовину, що надає чому-небудь брудного кольору чи робить його непридатним, шкідливим для використання» (*забруднювати повітря, атмосферу, довкілля*). В англійській мові вживаються дієслівні еквіваленти *to soil, to contaminate, to dirty (to make dirty), to pollute* [18, с. 188]: *to soil – to make smth. dirty, especially with waste from your body* [18, р. 1367]; *to soil water; to contaminate – to make a place or substance dirty and dangerous by adding smth. to it, for example chemicals or poison* [18, р. 291]; *to dirty – to put or leave marks on smth. and make it no longer clean* [18, р. 3800]; *to dirty one's shirt, dress; to pollute – to make something dangerously dirty and not suitable for people to use* [18, р. 1090]: *to pollute air, to soil*).

Порівняльний аналіз дієслівних номінацій української та англійської мов, що включають розмовні варіанти, показує розгалужену систему префіксальних українських дієслів, які конкретизують номінування різних аспектів мікрокатегорії в розмовному мовленні: укр. *запоганювати (запоганити), заплямовувати (заплямувати), запаскуджувати (запаскудити)*. Водночас у системі англійських дієслів виявлено послідовність у чітких номінаціях мікрокатегорії з конкретизацією прихованих об'єктних сем, які деталізують відповідні лексеми щодо їхньої онтологічної своєрідності: укр. *засмальцовувати (забруднювати чимось масним)* – англ. *to spot (to dirty with grease)*; укр. *замацувати (забруднювати плямами)* – англ. *to stain, to dumb over*; укр. *заяложувати (забруднювати чимось жирним)* – англ. *to soil, to grease*; укр. *засалювати (забруднювати салом, жиром)* – англ. *to soil, to make greasy*; укр. *замурзувати (забруднювати обличчя)* – англ. *to soil, to dirty, etc.*

У цих і подібних випадках наявною є імпліцитна (прихована) сема мети, що реалізує «негатив» дії: «впливати небажано, погано, шкідливо, мати небажаний, поганий, шкідливий наслідок» – “to have a bad effect”.

Українське лексико-семантичне поле мікрокатегорії «фізичне руйнування об'єкта заповнюють також українські дієслова вузької семантики

заболочувати (заболотити) – перетворювати (перетворити) на болото, забруднювати(ся), задрипувати(ся) (задрипати(ся)) – намочити ноги, забруднити одяг, взуття, ходячи по болоту [8, Т. III, с. 115], *забрюхувати(ся) (забрюхатися) – ідучи, забризкуватися водою, росою, забруднювати(ся) болотом, заляпувати(ся) (заляпатися), затьопувати(ся) (заляпуватися), діал. зальопатися – покриватися плямами чого-небудь рідкого* [СУМ, Т. III, с. 199]. Характерно, що для англійської мови вираження зазначених семантичних значень у межах однієї лексеми є невластивим.

Слід зупинитися також на тому, що для з'ясування еквівалентності дієслівних номінацій аналізованої мікрокатегорії було здійснено зіставний аналіз відібраних із тлумачних словників прикладів. У процесі такого аналізу було виявлено некорельованість у називанні певних онтологічних реальностей. Причому генералізацією охоплено здебільшого англійські лексеми. Пор.: укр. *Він зламав іграшку* – англ. *He has spoiled the toy*; укр. *Яблука починають гнити* – англ. *The apples are beginning to spoil*; укр. *Він зірвав мій план* – англ. *He has spoilt my plan*; укр. *Моя сестра балує дитину* – англ. *My sister spoils child*; укр. *Погана погода понсувала їхні канікули* – англ. *Bad weather has spoilt their holidays*; укр. *Він сам підірвав свій шанс на успіх* – англ. *He spoilt his chances of success*; укр. *Вітер зламав квіти в моєму садку* – англ. *Wind has spoilt the flowers in my garden*; укр. *Хлопець забруднив книгу* – англ. *The boy spoilt the book by making it dirty*; укр. *Я перетримала пиріг (перепекла)* – англ. *I spoilt the cake by overbaking it*; укр. *Не заношуй новий одяг* – англ. *Don't spoil your new clothes by wearing them too much*.

Помічено, що для обох мов характерною є наявність у реченнях із такими дієсловами напівобов'язкових придієслівних компонентів із синкретичним об'єктно-обставинним значенням. Їхню напівобов'язковість підтверджує явище трансформації з другорядного підрядної (дещо структурно зміненої) частини в позицію головного (підметового) компонента формально-граматичної структури речення: укр. *Зовсім спотворилося її обличчя шрамом* → *Шрам спотворив її обличчя* (З журн.); *Прости мене, що я наробила тобі стільки горя! Що я полином та терном присипала тобі доріженьку, отруїла твою старість гіркою отрутою* (І. Нечуй-Левицький) → *Отрута отруїла старість*; *Миколу зовсім скалічили, коли зробили останню операцію, яку назвали невдалою* (З газет) → *Остання (невдала) операція скалічила*

Микола. – англ. *My grandmother spoils Ann with toys and candy* → *Toys and candy spoil Ann (Ann's teeth); Food will spoil if the temperature in your freezer rises above 8° C* [18, p. 1388] → *The temperature in the freezer above 8° C will spoil food.*

Подібно до дієслова *псувати* українське дієслово *руйнувати* також має кілька англійських еквівалентних назв: *to demolish, to destroy, to wreck, to cast down, to overthrow, to subvert, to raze to the ground (вщент).*

Кількаваріантними є також англійські еквіваленти до українських дієслів *мучити, знущатися*: укр. *мучити* – англ. *to torment, to rack, to torture, to wring, to excruciate*; укр. *знущатися* – англ. *to treat (cruelly), to mock, to ridicule.*

Система українських та англійських дієслівних номінацій мікрокатегорії «фізичне пошкодження об'єкта», інтегруючись спільною імпліцитною (внутрішньою) семою «негативний результат каузованої дії на об'єкт», виявляє різний ступінь такого впливу – від нейтрального до інтенсивного, результатом якого стає суттєва шкода (пошкодження) об'єкта: а) укр. *Спитай весь світ, яка зозуленька. Всі скажуть: птиця славна, живе собі, як панна; гуляє у садку, нічого не псує* (П. Гребінка); англ. *Fears that dumped waste might contaminate water supplies* [18, p. 291]; *The ship was disabled (put out of action)* [18, p. 298]; *Sweets destroyed her teeth*; б) укр. *Я тут спитав його, через що се так його скалічили* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вряди-годи по верхів'ях дубів пролетів вітер, листя журно шелестіло, ніби там угорі ішла тиха змова проти людей, що нівечили пилками та сокирами тіла могутніх дерев* (Г. Тютюнник) – англ. *His appearance was marred by a sear on his left cheek* [18, p. 875]; *He was maimed for life in a car smash* [18, p. 863]; *The trap closed round her leg, badly mangled her ankle* [18, p. 871].

Синонімічні варіанти до базового дієслова *cripple* мають високий ступінь вияву еквівалентних ознак (*to lame, to maim, to mangle, to mutilate*): у реченневих структурах дія, виражена цими дієсловами, зазвичай є результатом вольових зусиль живого (особи: людини чи тварини), спрямованих на: а) відчужений від неї об'єкт (особу: людину, тварину); б) частину тіла суб'єкта (руку, ногу, лапу, кінцівки); в) саму особу суб'єкта – виконавця фізичної дії.

У синонімічний ряд українських дієслів із домінантою *псувати* входить дієслово *калічити*, до якого словники подають такі англійські синонімічні назви: *to cripple, to lame, to maim, to mangle,*

to mutilate, to disable. Усі ці дієслова у їхньому прямому (денотативному) значенні об'єднують спільна ознака – імпліцитна денотативна сема «негатив», що позначається на властивості каузованого об'єкта в результаті фізичної дії, вираженої зазначеними дієсловами.

У англійських спеціальних номінаціях диференціюються такі ознаки процесуального мікроденотата, як «кромсати (покромсати)», «спотворювати (спотворити)», «уродувати (зуродувати)», тоді як український дискурс найчастіше «покриває» ці й подібні ознаки дієсловом *калічити* (покалічити).

Здатність людини негативно впливати на інших, погіршувати їхній стан, робити неслухняними, вередливими, нестійкими у поглядах, свавільними, привчати до поганих, нерідко аморальних звичок виражають дієслова: укр. *балувати (розбалувати), потакати, розбецувати (розбестити), розпускати (розпустити)* – англ. *to corrupt, to deprave, to debouch, to pervert, to indulge, to connive, to conspire.* Спільними семами усіх цих дієслівних номінацій є негативний вияв ознак об'єкта, на який спрямована дія, а також живий суб'єкт (людина) – каузатор відповідної дії. При цьому українське дієслово *балувати* може виражати подвійний результативний вплив на об'єкт (позитивний та негативний): укр. *балувати (пестити, ніжити, леліяти, виявляти тепле ставлення) дитину* – англ. *to cocker, to pet (a child)*; укр. *балувати (робити неслухняним, вередливим, примхливим)* – англ. *to act upon (on, over), to influence, changing smb., to get out of hand, to become undisciplined, slovenly, acquire low habits.*

Як українська, так і англійська мови володіють засобами дієслівного розрізнення різних ступенів вияву «негативу» внаслідок дії, вираженої зазначеними вище дієсловами: укр. *балувати* → *потурати* → *потакати* → *розпускати* → *розбецувати* → *спокушати* → *калічити* – англ. *to indulge* → *to connive* → *to corrupt* → *to debouch* → *to deprave: to indulge (to let somebody have whatever they do want even if it is bad for them* [18, p. 726]; *to connive (to not try to stop smb. wrong from happening to work (together) secretly to achieve smth. wrong* [18, p. 282]; *to conspire (to plan smth. harmful together secretly* – [18, p. 282]; *to corrupt (to encourage someone to start behaving in an immortal, dishonest way* [18, p. 306]; *to debouch (to make someone behave in an immoral way, esp. with alcohol, drugs or sex) – [18, p. 349]; to deprave (youth) (to be an evil influence on smb., especially who is young or not very experienced).*

Імплікована (прихована) сема «негатив (негативний вплив на об'єкт)» у семантиці аналізованих дієслів може виступати в різних варіантах: могла бути індивідуальною (*Kim подрянав дитину*), загальною (*Дитина порізала палець*), морально-етичною (*Бабуся помагає внукові*), соціальною (*Погана музика розбещує молодь*).

Є в українській мові специфічні загальнозживані дієслова, що не мають спеціальних англійських еквівалентів; їхню семантику витлумачують за допомогою базових українських дієслів: укр. *занапащати* (вік) – англ. *to ruin, to destroy, to spoil*; укр. *нівечити* – англ. *to spoil, to ruin*.

На периферії як українського, так і англійського лексико-семантичного поля засобів вираження мікрокатегорії «фізичне пошкодження об'єкта» перебувають описові конструкції, які побудовані за типовими модулями, що містять синсемантичні дієслова із обов'язково залежними від них словоформами, утворюючи відповідні семантичні єдності: укр. *робити погане, змінювати щось на гірше, перетворювати щось на гірше, ставати балуваним (розбещеним, неслухняним, аморальним), виводити з ладу* та ін.; англ. *to make dirty, to make greasy, to have a bad effect, to put out of action, to encourage smb. to start behaving bad, to change smth. in an unnatural way, to go to ruin, to fall into ruin, to get out of hand, to become undisciplined, to become slovenly, to acquire low habit, etc.*

Висновки і пропозиції. Отже, зіставний аналіз виражальних засобів процесуальної мікрокатегорії «фізичне пошкодження об'єкта» засвідчив як

спільні, так і відмінні тенденції. У процесі зіставлення відібраних із тлумачних словників дієслівних номінацій досліджуваної мікрокатегорії було встановлено, що в обох мовах лексико-семантичні поля цієї мікрокатегорії сформовані як подібними за семантичним наповненням, так і відмінними щодо інкорпорації диференційних ознак однослівними дієслівними найменуваннями. Визначальною ізоморфною ознакою українського лексико-семантичного поля стала наповненість останнього дієсловами на позначення конкретизованого руйнівного впливу на об'єкт, які корелюють із англійськими дієсловами широкої семантики, що засвідчує явище генералізації семантичного мапування онтологічної ситуації фізичного пошкодження в системі дієслів англійської мови. Центральні константи лексико-семантичного поля мікрокатегорії виявили подібність у мовному відтворенні онтологічної ситуації руйнації. Водночас українське лексико-семантичне поле наповнено афіксальними деривативами на позначення різного роду варіацій часткової деструкції, які можуть корелювати з однослівними англійськими одиницями ширшої семантики. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в більш глибокому дослідженні інших конститuentів лексико-семантичного поля мікрокатегорії «фізичне пошкодження об'єкта», зокрема неоднослівних номінацій та фразеологічних одиниць, в межах яких більш рельєфно буде відтворено культурологічний, особливо аксіологічний аспект вербалізації онтологічної ситуації деструктивної дії.

Список літератури:

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підруч. для студ. філол. ф-тів вузів. Київ : Либідь, 1993. 365 с.
2. Іваницька Н. Б. Tertium comparationis у міжмовному зіставленні дієслівних систем. *Мовознавство*. 2009. №1. С. 46–59.
3. Іваницька Н. Б. Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика : монографія. Вінниця : СПД Главацька, 2011. 636 с.
4. Кильдибекова Т. А. Структура поля глаголов действия. Уфа : Изд-во Башкирского унзта, 1983. 76 с.
5. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология. К.: Знання, 2004. 326 с.
6. Ожоган А. В. Семантика і валентна структура предикатів руйнування в німецькій та українській мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство». Львів, 2010. 20 с.
7. Пославська Н. М. Структура і семантика словотвірних парадигм дієслів із семою руйнування об'єкта : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2006. 266 с.
8. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 1–11.
9. Юсупов У. К. Сопоставительная лингвистика как самостоятельная дисциплина. *Методы сопоставительного изучения языков*. Москва, 1988. С. 6–11.
10. Aarts B. & Meyer C. The verb in contemporary English: theory and description. Cambridge University Press, pp. 328–329.
11. Defrancq B. Contrasting contrastive approaches. *Language in contrast*, 2015. #15, p.1-3.
12. Deshors S. Zooming in on Verbs in the Progressive: A Collostructional and Correspondence Analysis Approach. *Journal of International linguistics*, 2015. № 45, p. 260-290.

13. Haspelmat, M. The Serial Verb Construction: Comparative Concept and Cross-linguistic Generalizations. *Language and Linguistics*, 2016. № 17(3). P. 291-31. URL: <https://doi.org/10.1177/239700221562689>.
14. Ivanytska N. B., Ivanytska N. L. Ukrainian and English verbs: bilateral contrastive cross-linguistic perspective. *Advanced Education*. 2008. Issue 9. P. 213–218. DOI: 10.20535/2410-8286.13275
15. Krzeszowski T. Contrasting languages: the scope of contrastive linguistics (pp.134-137). Berlin : Walter de Gruyter, 1991. P. 134–137.
16. Leech G. Meaning and the English Verb. Pearson Education, 2004. 134 p.
17. Levin B. English Verb Classes and Alternations. Chicago : University of Chicago Press, 1993. 231 p.
18. Longman Dictionary of Contemporary English. Longman, 2000. 1668 p.
19. Vendler Z. Verbs and Times. *Linguistics in Philosophy*. Ithaca, N.Y. : Cornell University Press, 1997. P. 34–43.

Ivanytska N. B. LEXICAL AND SEMANTIC PARADIGM OF THE VERBAL MICROCATEGORY “PHYSICAL DAMAGE TO THE OBJECT” IN UKRAINIAN AND ENGLISH

The article results the comparative analysis of Ukrainian and English verb systems. The comparison procedure was carried out on the principles of bilateral approach to interlingual comparison, according to which the basis of comparison (tertium comparationis) is a non-linguistic phenomenon, in the projection of which the actual linguistic features of verbalization of ontological entities are investigated. We identify the microcategory “physical damage to the object” as the basis of comparison. This allowed us to confirm common and different characteristics in the verbal realization of the specified extra-linguistic space. Measurable features of this microcategory are recognized in linguistics criteria for the selection of verbs of action (voluptuousness, controllability of action and its aspectual-temporal delineation, localization in time, phase discreteness and multiplicity, the direction of action on the object substance). In addition, the separation of the micro-category “physical damage to the object” was based on the concept of destruction, which is believed to be mental generalization of the essential features of a typical fragment of destructive action on the subject. The specificity of such verbs is determined by their causation on the object, through which the latter changes qualitatively, undergoing complete destruction or partial damage to the integrity. The paper found that Ukrainian and English lexical and semantical fields of this microcategory are formed with both semantically identical units and isomorphic verbs with incorporated distinguishing features. The Ukrainian verbal system contains the verbs of denoting a specific destructive effect on the object. They correlate with English verbs of broad semantics, which indicates the phenomenon of generalization in semantic mapping the physical damage. In general, the verbal microcategory “physical damage to an object” showed a high capacity to be linguistically presented by single-word verb nominations in both languages.

Key words: verb, microcategory “physical damage to the object”, lexical and semantical field, differential feature, generalization.